

יח. ארץ זבת חלב ודבש

מבורכת ארצנו ביבול אדמתה ותנובת שדיה וכרמיה, ונשתבחה בשבעת מיני גדולי קרקעותיה, היותה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית-שמן ודבש (דברים ח' ח').

אחרי חטה ושעורה שנמנו ראשונה היה ה"גפן" המצוי ביותר בארץ, כרמי גפנים היו בכל קצותיה (ראה שופטים י"ד ה', שם כ"א כ"א, ירמיה י"ב י' ועוד), כל כך הרבה יין היה ביהודה עד שכבסו בו בגדיהם (בראשית רבה פ' צ"ט ח'), כמות יבול הגפן תבואת הכרם היה מרובה בערך כל תבואות השדה (ראה חגי ב' ט"ז וברש"י שם מאבות דר"נ פ"ד).

והיין נחשב כחיי נפש כמו הלחם (ראה בבא בתרא צ' ע"ב), שעיקר הסעודה הוא לחם ויין (זהר בלק קפ"ט ב'), וכן מצינו כי הוזכרו יחד כההכרחיים ביותר לאדם. מלכי צדק מלך שלם הוציא לחן ויין (בראשית י"ד י"ח), הגבעונים הוליכו עמם לחם חם ונאדות יין (יהושע ט' יב-יג), ואיש לוי בגבעה הביא עמו לחם ויין (שופטים י"ט ט') וכמוהם הרבה בתנ"ך, וכן הבטיח סנחרב את אנשי יהודה ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים (מלכים ב' י"ח ל"ב).

מפליא איפוא אשר נקטה תורה עיקר שבחה של ארץ ישראל היותה רק "זבת חלב ודבש", ולא הוזכר ה"יין" פרי הארץ לגאון ולתפארת, בעוד אשר דבש תמרים אך מעט ימצא בארץ ונמנה אחרון לשבעת המינים, שאך יריחו היא עיר התמרים, וגם אם יכוון במין "דבש" על מיץ התאינה לאשר כל מתיקת פרי קרוי דבש (ויקרא ב' י"א כי כל שאור וכל דבש וגו' ראה רש"י שם), והתאינה כן מצויה היתה בארץ, בכל זאת מתמיה הן נחשבת היא אחרי ה"גפן" ומעטה ממנה גם במציאות גם בחשיבות, ולא נמנתה במיני חיי נפש כיינות וסלתות?

מוזר הוא גם הצירוף של "חלב ודבש" בעוד ששגור בתנ"ך לנקוט יחד "גפן ותאינה" כמו: וישב יהודה ישראל לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו מדן ועד באר שבע – מהקצה הצפוני עד הדרומי – כל ימי שלמה (מלכים א' ה' ה'). רבשקה בחפצו לפתות את העם שישלימו עמו אמר צאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו (מלכים ב' י"ח ל"א, ישעיה ל"ו ט"ז), וניבאו על אחרית הימים כי ישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו (מיכה ד' ד') כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם (יואל ב' כ"ב), התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר (שה"ש ב' י"ג).

והנביאים בתוכחתם אמרו כי האויב יאכל גפנך ותאנתך (ירמיה ה' י"ז), וכרמיכם ותאניכם יאכל הגזם (עמוס ד' ט') והשימותי גפנה ותאנתה (הושע ב' י"ד), ויקונן: אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה (ירמיה ח' י"ג), ועד הגפן והתאנה (חגי ב' י"ט), ויך גפנם ותאנתם (תהלים ק"ה ל"ג), ואף יין ענבים ותאנים (נחמיה י"ג ט"ו), מפליא איפוא אשר לא הזכירה תורה בשבחה של ארץ ישראל ופרי אדמתה את היין שהוקדם לתאנה, ובמקומו נקטה "חלב" שאינה מגדולי קרקע, בעוד שכל אשר נפרט בשבח הארץ היא אך ורק מפרי אדמתה, ולכן הוכרחו רבותינו לדרוש האמור "ארץ זבת חלב ודבש", היינו שפירותיה שמנים כחלב ומתוקים כדבש, ראה כתובות ק"ב א' ובמהרש"א שם, וכן מתורגם ביונתן וירושלמי ואתחנן ו' ג', עקב ח' ח', תבוא כ"ו ט', ושם ט"ו, ועוד שם כ"ז ג' ארעא דפיראה שמנין כחלב וחליין כדבש, מבאר איפוא כי לדעתם אין "חלב" המוזכר בשבחה של א"י מיץ היוצא מדדי בהמה.

והנה מעניינת המקבילה בסגנון ברכת יעקב (ויחי מ"ט י"א) "כיבס ביין לבושו ובדם ענבים סותו", שנקט שני מיני יינות, יין אדום דם ענבים, ויין לבן העז שביינות שחרופות מזגו מעביר כתמי הבגד שנכבס בו, ראה בראשית רבה שם פצ"ח כבס ביין לבושו "זה חלב", כלומר היין הלבן (ראה מתנות כהונה שם), וכן בהמקבילה השניה "חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב". יין רגיל מכליל עינים, והיין הלבן משכר את השותה עד שמראה שניו ושוחק, (ראה כתובות ק"א ב'), והוא היין הלבן הוא הבריא ביותר ביינות ולכן הוא מוקדם לברכה (מהרש"א כתובות שם ד"ה שמא תאמר כו').

שתיתי ייני עם חלבי (שה"ש ה' א') מתורגם: יין סומק ויין חפור, ראינו גם בזה שהיין הלבן נקרא חלב.

ברור איפוא כי כאשר נקטה תורה בשבחה של ארץ ישראל היותה ארץ זבת "חלב ודבש" כוונה על פירותיה "גפן ותאנה", והקדימה לדבש את היין הלבן הבריא ביותר ומעולה ביינות, והוא שנתכנה "חלב".

[מתוך: המקרא והמסורה - הרב ראובן מרגליות]